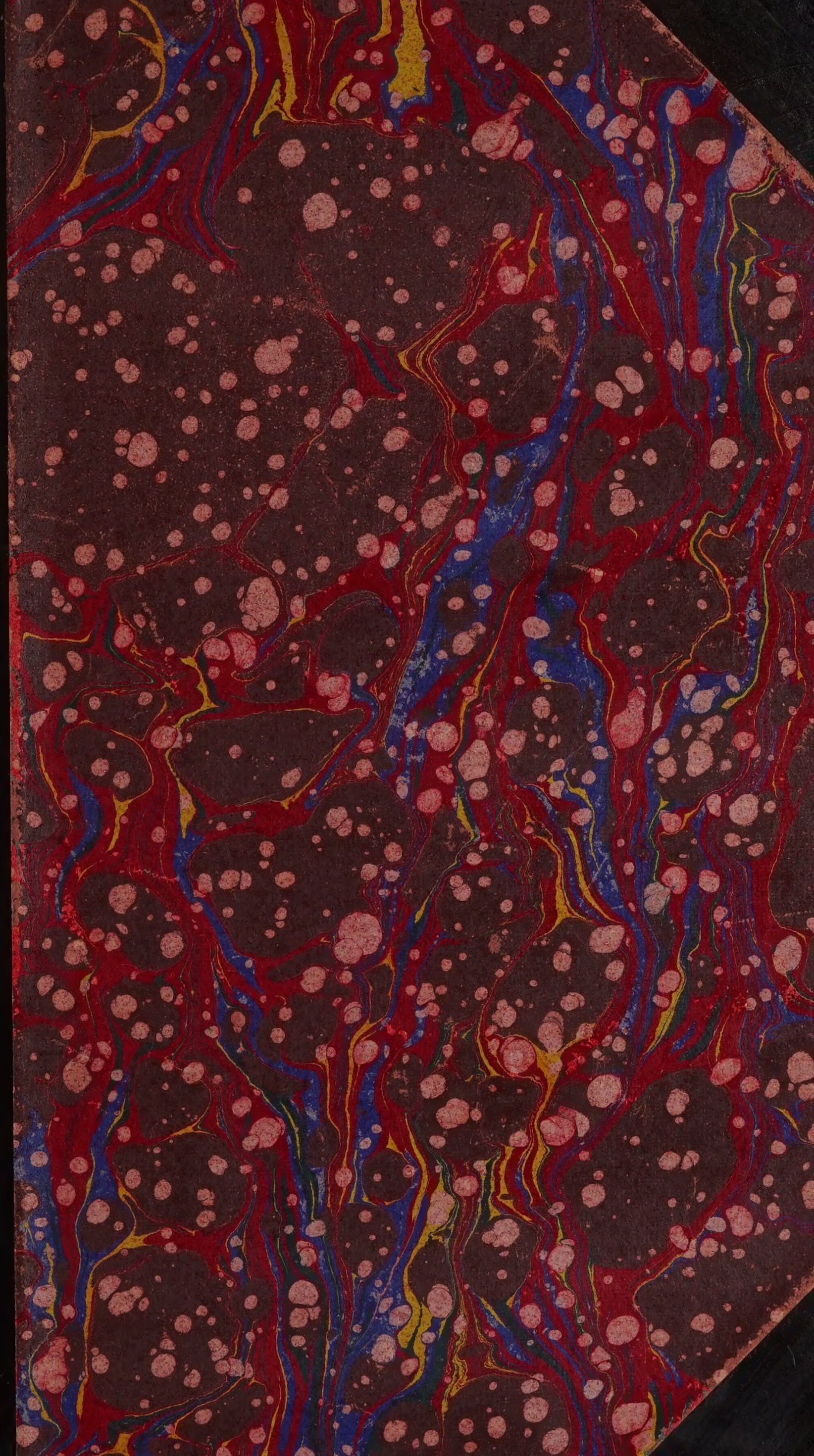

AD

VIRVM

ILLVSTREM ET EXCELLENTISSIMVM,

DN. CONRADVM BARTOLDVM BEHRENS,

MAGNAE BRITANNIAE REGIS ARCHIATRVM, HILDESIENSIVM MEDICVM AC SENATOREM et pl.

DE NOVIS ET EXOTICIS

THEE ET CAFE SVCCEDANEIS,

Botry Mexicana Ambrosioide, Ambrosia Artemisiae foliis Malab. Capraria Peruviana Agerati foliis, sive Thee de Lima, Herba de Paraguay, Cafe a la Sultane et Oleo Siree aliisque,

DISSERTATIO EPISTOLICA

MICHAELIS FRIDERICI LOCHNERI, Archiatr. Caesar.

[1717]

VIR
ILLUSTRIS atque *EXCELLENTISSIME.*

TAnta apud me eſt Nominis *Tui* veneratio, ea officiorum, vel potius beneficiorum. *Tuorum* in promovenda *Medicorum ex Statuis et Numis*, quam meditor, *Hiſtoria*, recordatio, ut nihil ardentius quam gratam mentem publice teſtandi occaſionem optaverim. Cum autem maximum, quod nos intercedit, locorum intervallum, illam hactenus invideret, hoc quod nunc cernis literarium munuſculum Nomini Tuo inſcribendum conſtitui, ne diutius ingrati, vel ſaltem parum grati, animi merito poſtularer, aut neglecti cultus et officii jure arguerer. Nec convenientius ulli mittere poſſem, quam Tibi, *ERUDITISSIME BEHRENS*, eo quod *in Selectis Tuis Diaeteticis*, opere certe aureo, cui in hoc ſcribendi genere vix ullus Medicorum tam laudatas adhibuit curas, ſectionem deſtinaveris peculiarem *aſſumptis voluptuariis inſcriptam*, cui tanquam meſſi largiſſimae pagellarum mearum levidenſes conatus adjici, vel ſi mavis operis *TUI* purpurae, lacinias has adjungi patiaris. Quae vero ſcribendi me impulerit occaſio, paucis accipe.

Miſerat

MIserat huc e vicinae Bavariae Societatis Jesu Collegio Botanophilus ad Amicum, quo cum ipsi literarium intercedit commercium, Plantam, quam pro *vero Thee Sinensi* venditabat; cujus seminis ex hoc Regno a Missionariis laudatae Societais inibi degentibus ipsi copia facta, quod terrae commissum plantam hanc produxisset. Cum rerum exoticarum studio me teneri nosset; qui plantam huc missam acceperat, ad aedes meas perlata, quid de incognita hac sentirem, sciscitabatur. Cum que illa plane nihil cum Thee Sinensi, cujus suboles esse credebatur, commune haberet, fucum ipsi factum esse referebam, quippe Botry similior, cujus semen uvae viniferae instar racematim caulibus adnatū.

Ne tamen soli mihi sapere viderer, ad amicissimum Volkammerum, qui hisce in dubiis mihi pro oraculo, mittebam, qui planta visa statim, risui vix sibi temperans, toto coelo aberrant, ajebat, qui Thee Chinense te credunt, et ex ejus semine productum volunt, quippe quod per aliquot tantum septimanas aptum, ut terrae mandetur, et progerminet, quo dicto plantam laete in horto ejus propullulantem monstrabat, eamque remittens Ambrosiam pronuntiabat Mexicanam, sive potius Botryn Mexicanam Ambrosioidem Casp. Bauh. in Pinace, aut Atriplicem suaveolentem Americanam Morisonii. H. 2. quam foliis aemulatur Atriplex argentea dentata Curassavica solertissimi B. Hermanni Paradis. Batav. p. 100. uno verbo Epazotl Hernandez, sive atriplicem odoratam Mexicanam Nard. Ant. Recchi in Plant. Mexican. Historia Lib. V. c. 32. quam sequentibus descripsit et delineari fecit: Epazotl seu planta odorata herba est odora, folia ferens oblonga crenata et rubescentia; (Terentius in notis rubra pronuntiat et admodum similia atriplici sive Botryi) Caules cubitales, spicatum semen, ac radices surculose. Nascitur in calidis temperatisque regionibus, coliturque in hortis nonnullorum commoditatum gratia. Acris est, odora, et tertio ordine calefaciens; edulis etiam, cruda coctave; et adjecta condimentis corroborat.

Transmissa mihi alia sub hoc nomine, quam plantam jam flaccidam examini subjiciens, et corrugata folia profundius

laciniata explicans, ytzecum patli *Hernand. Mexic. Hist.* p. 446. foliis Artemisiae candicantibus, sive florem Artemisiae viridem deprehendi, forte Ambrosiam illam elatiorem foliis Artemisiae atrovirentibus asperis odoratis non lanuginosis, quam inter lapides prope fluvium, dey Rivier dictum, crescere necnon in aliis locis mediterraneis Insulae Jamaicae observavit *Illustrissimus Hans Sloane.*

Revocabant plantae hae hactenus recensitae, Botrys nempe Ambrosioides et Ambrosia Artemisiae foliis, illud *Dioscoridis* in animum: Cappadoces Botryn Ambrosiam, Artemisiam vocasse; *Pliniumque* pariter Ambrosiam cum Artemisia confudisse. Absit tamen, ut defendam, his Auctoribus aliquid de Plantis Mexicanis suboluisse.

Americanas et Mexicanas has plantas in orientali quoque India progerminare, testis est *Illustriss. Hort. Malab. Auctor* T. X. p. 89. Fig. 4. 5. sub nomine Katu-tsjetti-pu, quod barbaricum nomen, Ambrosiam Malabaricam Artemisiae folio odoratissimo floribus flavis interpretatur amplissimae dignitatis Commelinus. Datur quippe et Ambrosia elatior Artemisiae foliis inodoris, quam maritimam plantam e seminibus a D.D. Ciassi Venetiis transmissis, in horto Academico Lugduno Batavo productam, in ejus catalogo descripsit et delineari fecit Excell. Hermannus p. 35. Cum autem regium illud Horti Malabarici opus non in omnium manibus existat, et jam aliquoties Thee hujus novi gustui magis nonnullis abblandientis, Chinensi substituti, a variis injecta fuerit mentio; ne quod mihi primo intuitu factum, aliis quoque accidat, plantaeque exsiccatae folia nosci haud queant, non aegre quis feret, si ex opere isto mutuo sumtam hic inseram descriptionem.

Planta est quatuor quinqueve pedum arenoso gaudens solo. Rami virides, lignosi superiori parte, ubi teneriores viridi subcaerulescentes, nonnihil pilosi. Folia, quae in ramis ac surculis proveniunt, laciniata, crassiola, in adversa parte, ubi costulae eminent, villosa, odoris, ut et tota planta, grati, aromatici saporis subacris. Flores sunt plano-rotundi surculorum summitatibus insidentes,

quarum

quarum petala oblongo-angusta, in longitudine plicis striata, ac in illarum tractu, ubi diutius se aperuerint, se findentia, flava, quae singula stamine concomitantur flavo viridi, superiori parte furcato, quod ex pede folii theciformis emergit. CAPSULAE SEMINALES plano rotundae sunt ac virides, tarde se aperiunt, adeo ut quatuor quinqueve menses maneant clausae.

Hanc igitur *Botryn Mexicanam Ambrosiodem*, et *Ambrosiam Malabaricam Artemisiae foliis odoris fragrantis*, utriusque enim usus invaluit, in vicinis nostro circulis Suevico Bavaricoque, nomine Thee Romani expetunt, ejusque infuso indulgent nimium quantum, quod e Magnifici Dn. Praesidis nostri aeternum venerandi, qui et plantam et semen *Botryos Ambrosiodis* mihi benivole transmisit, literis ad me datis didici. Ante multos tamen annos Dantisci jam in Regio illo Olivae Coenobio, maximo in usu fuisse *Botryn Ambrosiodem*, retulit mihi amicissimus *Dietericus*, qui dum studiis ibi pharmacevticis incumberet, incantamenti instar plantam hanc Arnicae Clusii junctam, et in cerevisia generosa coctam, in casu ab alto, aliisque affectibus, ubi ruptorum vasorum sanguinisque extravasati metus et suspicio erat, exhibitam, opem tulisse saepius expertus est, succedente utplurimum per alvum, viasque urinarias cruore congrumato. Firmat hanc amici experientiam externus et internus Plantae usus in India orientali Ambrosiae Malabaricae odorae: sic enim de illa Hortus Malabaricus l. c. *Oleo Zergelino seu Tzit-Elu et spiritui vini incocta planta Katu tsjetti-pu, partique affectae applicata, empyemata, et reconditos abscessus, antequam maturuerint, sanat, imprimis si ejusdem succus cum melle bibatur; cum vino adusto et Europaeo ac Malabarico Marrubio in formam Emplastri redacta, et dolenti imposita parti spasmo medetur; cum melle jejune deglutita hydropem solvit.*

Imprimis, qui Sinensi hoc Mexicanum Thee substituunt, vim antiscorbuticam, sanguinisque acrimoniam et viscoditatem temperandi incidendique efficaciam praedicant, felicioribus successibus adhuc confirmandam, quod ex balsamicis aromaticis, et haud

levem fragrantiam ſpirantibus effluviis plantae haud difficulter hariolari licet. Stupendum, modo verum, quod hac de planta Malabarenſes jactant, nempe aegrotantis pulvinari illa ſubſtrata, vitae mortisque auguria captari; quod ſi enim inde ſomnum non capiat aeger, vitae periculum imminere. Radicis quoque uſus in Orientali India invaluit; ſi enim radix Oleo Sergelino incoquatur, poſtea panno inungatur et ſingulis XII. horis renovetur, purgat exanthemata; cum lacteo Nucis Indicae ſucco decocta radix phagadoenica curat ulcera; idem praeſtat pariter radicis Cortex, affectae parti impoſitus.

Sed plus lucis cum die afferet continuatus Ambroſiodes *Botryos et Ambroſiae Malabarenſis* uſus. Dilabitur calamus in aliam Thee Sinenſi ſuccedaneam plantam, *Thee de Lima* dictam. Primam hujus notitiam mihi dedit Rev. P. Societatis Jeſu urbem noſtram tranſiens, meamque in arthritide anomala poſtulans opem. Cum nil mihi de novo hoc conſtaret exotico, ſiccaque et exſucca folia, cui plantarum claſſi accenſenda foret, prohiberent; animus noſcendi novum exoticum cupidiſſimus undique conquirebat fontes, vacuos tamen nullaque uſpiam novi hujus Thee Peruviani nuper introducti nec vola nec veſtigium. Deſperans de notitia e ſupellectili literaria mea haurienda, incidi in librum noviter Pariſiis mihi allatum, inſcriptum: *Journal des Obſervations Phyſiques, Mathematiques et Botaniques du Pere Louis Feuillee, Religieux Minime, Mathematicien et Botaniſte de S. Majeſt. et Correſpondant de l'Academie Royale de Science etc.* Obtulit ſcriptum hoc optatiſſimum εὕρηκα, quippe Auctor Hiſtoriae naturalis ſcientiſſimus, ſolide exoticum novum hoc detexit, et ſub nomine *Caprariae Peruvianae Agerati foliis absque pediculis*, expreſſit. Cum nec plantae effigies nec deſcriptio adhuc repertu detur, indictaque ſit planta Botanicorum choro, latiali toga indutam exhibere, mecum, bona uti ſpero cum Lectorum φιλοβοτανῶν venia, conſtitui.

Arbuſcula haec ante Annum 1709. vix in Peruvia nota, aemula Thee Sinenſi quoad vires, impulit poſtquam innotuit, Pe-

ruanos,

ruanos, ut relicta illa Indiae Orientalis planta, hanc penes se nascentem indigenamque expeterent; cumque e regione illa pararem abitum, tanta jam hujus exotici infusum ingurgitandi invaluerat consuetudo, ut vix fando quis audierit frequentius, quam de novo hoc Thee succedaneo, Thee de Lima dicto.

Diffunduntur autem fruticis hujus *Radices in fibras cirratas*, quae una cum radice, *cortice* tenuiori coloris gryfei, corpus lignosum, candicansque involvunt.

Scapus sive caulis paene sex pedum altitudinem, dimidii pollicis crassitiem attingit, in plura brachia se expandens, subdivisa in plures ramusculos, qui alternis foliis satis sibi contiguis instructi sunt. Structuram florum quod concernit, illis sunt quindecim lineae longitudinis, latitudinis tres, a basi ad mucronem usque percurrentes, ex uno latere inferne rotundatae, superne planae. Hoc latus undiquaque plures nervulos emittit, in ambitum et circuitum foliorum se diffundentes, latereque angulos efficiunt acutos, versus apicem se extendentes.

Unumquodque folium basi partem ramorum, cui adhaeret, ambit, circumferentia gaudet denticulata, inque acumen terminatur laevigatum, supra coloris laete viridantis, infra vero paululum hoc a colore discedentis, optime omnia cum figura in Tabula depicta concordant.

E Foliorum alis oriuntur postea ab uno ad tres usque pediculi rotundi, pulchre viridescentes longitudinis linearum trium, crassitiei dimidiae, quorum quilibet, calice quinquepartito constat, e cujus fundo obtusus oritur tubulus, in quinque lobos circa aperturam distinctus, constituens florem album, cujus diameter quatuor linearum. Flore pereunte, quilibet lobus floris A inferne recurvatur.

Per floris centrum pistillus prodit C. figurae inversi pyri, flore deciduo tamen superstes; cum maturuit longitudine ad duas lineas cum dimidia accedens; in parte superiori ostendit stylum tubi instar cavum, qui secundum longitudinem in binas capsulas B. B. dirimitur, mediante materia albicante tan-

quam fepto intermedio junctas, quarum quaelibet ordine granulorum circularium in fuis loculamentis. Grana funt perexigua, figura ovali, coloris circa maturitatem Boetici five fulvonigrefcentis.

Haec defcriptio accuratiffima novi hujus exotici *Thee de Lima*, a Regni Peruani regia dicti, quam fedulitati viri βοτανικωτάτου Rev. P. Feuillee debemus. Differt tamen ab illo, quod per Regnum hoc, vicinumque Chilenfe conterminasque regiones expetitur, in quo non tantum Hifpani, fed et indigenae paene omnes delitias quaerunt, nec fine illo diem tranfigere cupiunt. Vocatur vulgo *Herba* five *Thee de Paragauy*, loco nempe regioneque natali, miffione Rev. P P. Societatis JEfu, quorum mero imperio terrae hic tractus fubeft, celebri. Herbam pariter St. Bartholomaei nominant, quoniam e vulgi traditione St. Apoftolus hujus nominis Terram hanc adeundo, venenatam ante infalubremque praefentia fua beneficam falutaremque reddiderit.

Cum in pulverem redigatur planta, et fic extra natale folum deferatur, cujas fit, et cui afferenda plantarum ordini *Thee de Paraguay*, haud liquet, nec ulli hucusque conftitit. Rev. P. Sepp Tyrolenfis et Rev. P. Böhm Bavarus, bini Societatis JEfu Sacerdotes, in Relationibus de itinere in hanc regionem fufcepto luci publicae lingua vernacula commiffis, tradunt, folia ficca arboris cujusdam effe, quam tamen dicere muffant, juramenti adftricti fide. Sunt pulveri huic, quem folertiffimus Pharmacopoeus *Dn. Dietericus* aliquoties confpectui obtulit, fibrae foliorum duriores, quae fatis arguunt, non tenellae plantae exiftere folia. *Woode Rogers Anglus* in itinere infcripto: *Reyfe naa de Zuidzee* p. 81. paluftrium udoforumque locorum, (*het groyet in moeraftige gronden*) fubolem pronunciat. *Dn. Frefier* Gallus in hodoeporico hoc demum anno edito et infcripto: *Relation du Voyage de la Mer du Sud.* T. II. p. 442. dum modum, quo Thee hoc de Paraguay hauriunt, exacte defcribit, ingenue fateri coactus eft: *comme on ne l'apporte que feccbee, et presqu'en pouffiere, je ne puis point en faire la defcription.* Cum illi ipfi igitur,

tur, qui his in regionibus extitere, nil certi hac de planta scribere audeant, quae qualisve illa sit; quis ἐπέχειν nobis vitio in re incertissima vertere velit, non video.

Nec mirum, Societatis prudentissimae Patres, uti in omnibus perspicacissimos, circa hanc pariter herbam, quaestuosissimam quippe illis mercem, plusquam lynceos esse. Si enim fides habenda illi Relationi, Itinerario Dn. Fresier in Belgica Editione annexae et Gallice inscriptae: *Memoire touchant l'Etablissement des Peres Jesuites dans les Indes d'Espagne*; hujus herbae de Paraguay commercium per annuum spacium ultra centena Millia illius monetae, quam piastres vocant, superat; de quo summae dimidium in Missionis Paraguayicae Patres, penes quos monopolium, redundat. Fidem paene superat, quae Auctor porro addit, ex aliis mercimoniis, (imprimis auri ramentis post eluviones fluminum torrentumque collectis,) quae Missionis provincia summo Societatis imperio subjecta suppeditat, quaestum tricies mille millium colligere. Hoc equidem ulteriori probatione non indiget, omnem impendere Patres hujus herbae collectioni opem et operam, ut subditi Indici fere huic oneri succumbant, modo vera tradit Anglus Woode Rogers loco jam citato. Sic *Dn. Fresier* annotavit, ultra quinquaginta millia *Arovarum* (pondo est viginti quinque librarum) e Provincia Paraguay, mediante flumine de la Plata et curribus in Regnum tantummodo devehi Peruanum. Magna praeterea copia in Chilensem regionem conterminasque defertur, maximo aerarii Regii, cui vectigalia solvenda, emolumento.

Recensentur autem binae herbae hujus species, una vocatur *Hierba de Palos*, altera melior gustuique gratior, *Hierba de Camini*, quae ultima species tantummodo in Missionis terris colligitur. Inhiant autem herbae hujus Infuso usuique Incolae regionum hactenus memoratarum paene omnes, tam Hispani, regionum domini, quam Indi ad serviendum nati, et quidem tanta aviditate, ut *P. Seppio* pro manipulo herbae de Paraguay equos bovesque obtulerint vendiderintque, tanta illis in potu

hujus Thee voluptas, ut servitii pariter intolerabile jugum mitiget.

Modum sumendi nemo melius Domino *Fresier* descripsit, et quomodo a sorbitione potus Sinensis differat, docuit: nec enim illam, quam ex Thee Tincturam extrahit separatam hauriunt, sed poculo e cucurbita Indica Calebasse parato argentoque obducto, (quod poculi genus Mate vocant,) herbam de Paraguay saccharo addito immittunt, superimfusa aqua calida, nec longiori remorae locus, cum diuturnior infusio nigricans instar atramenti evadat, ideo vix affusa aqua statim sequenti utuntur modo. Cum in pollinem redacta herba, aquae utplurimum innatet, tubulo utuntur argenteo, in cujus extremitate ampulla parva plurimis pertusa foraminulis, mediante qua liquor, qui sugendo attrahitur penitus herbae pulverem a se demittit. Bibitur sic per hunc tubulum in orbem, ac tantum aquae reaffunditur calidae, quantum bibentibus opus. Loco tubuli, lingua vernacula Hispanis Indisque *Bombilla* dicti, nonnulli pulverem Thee de Paraguay aquae innatantem, separatorio argenteo plurimis foraminulis pervio removent. Taedium animusque Gallorum aversus in hunc cum unoquoque bibendi modum, in regione, ubi lues illa, cui India contulit nomen, endemia, caussam dedit et inventionem usus tubulorum minorum vitreorum, quibus nunc in Peruviae civitate principe, Limae utuntur, alacriusque et absque ullo infectionis metu sorbent.

Per integrum diem antemeridianis pomeridianisque horis, hoc se recreant Peruviae incolae, ad minimum in die semel e cubili surgentes. Panaceae vices supplere creditur blandissima emesi, qua nulla tamen ventriculo vis infertur, saburram e ventriculo eliminando, quod jam olim in eruditissima ad Academiam nostram Relatione *de novo Americano antidysenterico* retulit μέγα θαῦμα βροτῶν *Illustriss. Leibnizius*, cujus pro dolor! obitum orbi literato universo, imprimis Academiae nostrae funestum, TIBI EXCELLENTISSIME BEHRENS luctuosum, dum haec scribo tristis fama nuntiat. Salvete pii

te pii Manes, et Aeterni visione beatissima aeternum perfruimini.

Hoc porro de Paraguayico annotandum infuso, tali opus fuisse remedio gulositati Indorum: cum enim e relatione *P. Sepp* carnes vix assas crudasque sanguinemque fundentes devorent, cruditates in ventriculo accumulari haud mirum, quas iterata hujus Thee ingurgitatio per salutarem, nec ullo modo molestum vomitum eliminare potis est; quae simul (quod aliis emeticis insolitum) teste Anglo *Woode Rogersio* l. c. evacuandi virtus, appetitum destructum excitandi vim junctam habet. Abusus tamen hujus potus illa quoque parturit mala, quae immoderatus Vini usus comitari solet: *Het onmaatig gebruyk daarvan veroorsaakt deselfde Siektens, als het overtollig Drinken van Wyn doet*, ut verbis *Rogersii* Versionis Belgicae me expediam. In silentio repono Japonicam, plantam dulcamaram *Kook*, vel *Kuko*, aliis *Numi gussuri* dictam, cujus folia more Thee extrahenda refert Excell. *Kaempfer*. Amoenit. Exotic. Fasc. V. p. 777. ligustrum est spinosum, dense foliosum, folio unciali ovato, margine integro, flosculis in uno pediculo singulis vel geminis purpurascentibus pentapetalis, petalis in Hyacinthi floris figuram et magnitudinem coëuntibus, baccis et semine Glycypicri.

Interim expectandum erit, usque dum futura tempora veram herbae sive Thee de Paraguay plantam nobis detegant, tandemque ex obscuritatis, in qua nunc latet, abysso reducant, quod cum arbore fructum Cafe ferentem, jam factum, cujus ramum in Centuria IV. Ephemeridum oculis spectandum exhibuimus. Cum mentio potus Cafe injecta, in memoriam redit, novum hujus Arabicae decoctionis genus, *Cafe a la Sultane* dictum. Aequum enim fore duxi, succedaneis Thee Sinensi hoc potus Yemanici supplementum pariter adjungere.

Luculentam ejus mentionem injecit Auctor Itineris Arabiae felicis, et in aulam Regis Yemen felicissimae Arabicae Provinciae, loci Cafe natalis; cui libello adjunctus Tractatus historicus inscriptus Gallice: *de l'origine et du progres du Cafe, tant dans l'Asie, que dans l'Europe; de son introduction en France, et*

ce, et de l'etabliſſement de ſon uſage a Paris. Hoc in ſcripto plurima circa nomen et ortum hujus potus aliis plane indicta et incognita ab eruditiſſimo *Galandio*, (cujus ſtupendam in linguis orientalibus ſtudium nemini, cui haec nota eruditio, ignota eſt) e Scriptoribus Arabicis in Bibliotheca Regia obviis, excerpta reperiuntur, a cujus longiori recenſione abſtineo, cum in vernaculam noſtram traducta linguam, in omnium exiſtat manibus; ſicuti et arbor, Cufe producens, in praecipuis Germaniae hortis jam laete paſſim adoleſcit et viret.

His igitur relictis, ea tantum, quae de novo Cafe genere, *a la Sultane* dicto, habet itineris Auctor, vel potius collector, uti videtur Dn. la Roque, excerpere placuit. Optimatibus Regionis (de Provincia Yemen loquitur) alius potus Cafe modus in uſu, ipſis tantum peculiaris: non enim fabis ſeu potius fabaceis nucleis Cafe utuntur, ſed corticibus tantum ſeu involucris; quibus pelliculas tenuiſſimas fabaeformem nucleum proxime inveſtientem, Excell. Kaempfer in Amoenit. Exotic. Faſcic. I. p. 123. furvas membranulas dictas, addunt. Praeparationis modus ſequens eſt. Sumunt probe maturos cortices, quos diffractos in cymbio fictili carbonibus imponunt, et inſtar Cafe torrent, usque dum parum coloris contrahant. Eodem temporis articulo aqua in vaſe decoctioni deſtinato calefit, cumque cortex debito modo torrefactus eſt, bullienti aquae infunditur, cum quarta pellicularum parte; tantum autem temporis ſpatium, quantum ordinaria potus Cafe decoctio exigit.

Color hujus potus convenit per omnia Anglicanae Cereviſiae. Aſſervantur autem hi cortices in locis ſiccis probeque clauſis, ne ſaporis pravitatem ab humiditate contrahant. Huic potui Yemenenſes Arabes vix ſimilem credunt ullum. Nec Gallis in Regis Yemenenſis curia, et apud ſummos Regni miniſtros, alius potus quam e corticibus Cafe exhibitus, qui proinde ingenue confeſſi ſunt, guſtui potum hunc apprime abblandiri.

Nec ſaccharo opus eſt ad deliniendum ſaporem: tantum enim abeſt, ut amaror corrigendus, ut potius dulcedo moderata

et

et gratiſſima hoc in decocto lateat. Cum haec Cafe ſpecies non ad pauperum tabernas transferatur, ſed potiſſimum in aulis principum maneat, *Cafe a la Sultane* vocatur. In Europa et oris noſtris nondum comparuere hae Yemenenſium delitiae; et ſpes perexigua ſupereſt, illas obtinendi; cum enim parum ſubſtantiae cortices pelliculaeque habeant, metuendum multum adhuc efficaciae perdituros, usque dum ad nos per viarum longitudinem terra marique transferantur, cum præcipua virtus hujus Cafe a la Sultane in eo conſiſtat, ut recens factum tantum hauriatur. Quae omnia, TV, EXCELLENTISSIME BEHRENS, brevibus ex Cl. Hermanno annotaſti in Selectis Tuis Diaeteticis: *Cortices Cafe ſeparatim aſſervantur, non autem diu durant, unde et infuſum ex iis pro magnatibus paratur.*

Viſis hactenus novis Thee et Cafe ſubſtitutis, imperaveram calamo Colophonem: detinuit autem paululum adhuc methodus iſta, qua decocta haec aquea illis, quorum ventriculus aquam ferre recuſat, per leviuſculas oleorum aromaticorum et fragrantium, olei nempe aromatici Indici, Culilawang, foliorum Malabathri, Cajeputi. Indici Cardamomi ſpeciei, Canangae e floribus, Eſſentiae de Vanigl, de Nerola, praecipue Siree adſperſiones et irrorationes corrigantur. Longum foret in horum oleorum plurimis incognitorum virtutes et ortus inquirere, ideoque eorum examen aliis deſtinavi curis. Sufficiat tantum *Oleum Siree* hac vice fugientibus inſpicere oculis. Supereminet hoc inter reliqua ex orientali India allata: quicquid enim in Meliſſa ſuavitatis, quicquid delitiarum in Schoenantho, quicquid citrum amoenitatis poſſidet, in oleo hoc Siree concentratum videtur. Nonnulli ob odoris ſimilitudinem Meliſſae credidere ſubolem, cumque Meliſſa Molucca, Cardiaca pariter Syriaca cognominata ſit a Botanicis, nomen inde Syri vel Siree impoſitum credidere. Alii in Schoenanthi oleo, hujus natales quaeſivere, praeſertim cum Nobiliſſ. Herbertus de Jäger ad Dn. Rumphium, Amboinenſem illum Plinium, per epiſtolas nuntiaverit, illum in littore Coromandel integros agros Schoenantho

 con-

consitos reperisse, incredibili odoris fragrantia, quam noctu, vel pluvioso coelo longe lateque exhalarint; hinc pulvere Schoenanthi in Golconda ad detergendas utuntur manus, quippe aquae manibusque suavitatem nitoremque conciliat. Amboinensis Schoenanthi meminit Ann. III. Dec. II. Ephem. Nat. curios. pag. 80.

Atque licet Schoenanthum officinarum sive proprie dictum haud existat planta illa, oleum Siree nobis suppeditans, ambo tamen orientalis Indiae duumviri jam laudati, in historia naturali expertissimi, post longiusculum amicumque hac de re habitum dissidium, fateri tandem coacti sunt, ad Schoenanthi genus reduci posse plantam oleo Siree praegnantem.

Est autem Juncus vel gramen, quod gramen Melissae odorum vernacula Siree dicunt, pronuntiatione parum distante a *Seri* planta Japonica, quam Petroselino foliis Alsines assimilat Excell. *Kaempfer.* Amoen. Fascic. VI. p. 825. Hoc gramen Melissee odore in Itinere Persico in Cochinensi agro cum caule floribusque reperit Nobilissimus *Herbertus de Jäger*, illud oleum suavissimum Siree fundens; et dolendum maxime Iconem plantae cum Amboinensi Herbario *Rumphiano*, quae jactura omnes, quibus historia naturalis Indica curae cordique, tangit adhuc, et tanquam irreparabile damnum angit. Ingreditur autem illud oleorum suavissimum in Persia orientalibusque regionibus omnes unguentorum odoratui abblandientium illecebras. Datur quoque Schoenanthi Persica species, in cujus destillatione Excell. *Kaempferus* l.c. p. 772. camphoram copiose obtinuit.

Non possum, quin data hac Schoenanthi ejusque aemulae in oleo Siree fragrantiae occasione errorem detegam, cui planta ἐχινάνθη dicta ansam dedit. Cum enim materiam illam sacri Chrysmatis apud Graecos ἐχινάνθη ingrediatur, ceu videre est apud Reverendissimum Vabrensem Episcopum *Habertum observ. ad Rit. Chrysmat. in Archierat. Libr. pontifical. Eccles. Graecae* p. 712. et Eruditissimum *Goar in Euchólog. Graecor.* Not. *ad cap. Mat. Sacr. Chrysm.* p. 643. diversum diversi hac de planta sacrum Chrysma

ſma ingrediente ſenſerunt. *Matthaeus Sylvaticus Lexico phyſico Venet.* Anno 1498. *impreſſ.* fol. 77. *Plantam* eſſe ſcribit *lentiſcum videlicet.* et ſecundum *libr. antiquum de ſimpl. medicam.* dicitur: *ſpina alba et puto ſic dici* ἐχινάνθη ait, *quod capitellum habet ſimile echino marino;* Haec ille, haud equidem alieno a Dioſcoridis ſenſu, qui echinum plantam non agnoſcit, ἄκανθαν tamen λευκὴν memorat, cujus in cacumine caput eſt ſpinoſum, echino maris ſimile, et flores purpurei. Flores autem illi, licet nomen ἐχινάνθης etiam obtinerent, nil tamen componendo fragranti unguento profuturi eſſent; ἔχινος quippe ſive ἄκανθα λευκὴ planta ſylveſtris eſt, contempta, nulloque niſi gravi odore celebris, usque adeo a conſideratione hac penitus aliena, ſicut et conflando μύρῳ inepta.

Relicta itaque Sylvaticis ſylvatica planta, audiendus inſuper Eminentiſſimus *Habertus* l. c. ἐχινάνθη, inquiens *planta, aliqua, et ipſo nomine videtur, cujus flos echino h. e. calice aculeato veſtitus ſit et munitus; ſicut echini dicuntur, et caſtanearum calices inſtar echinorum ſive Eryciorum aculeis rigentes, apud Auctores tamen Botanicos ſub eo nomine ignoratur.* Addit in margine venerandus Vabrenſium Antiſtes: *Didici ab EpiſcopoGraeco, eſſe noſtram caryophyllatam Giroflee.* Sed niſi firmiora afferat argumenta, quam alii hactenus Auctores citati, de planta controverſa ἐχινάνθη, fruſtrabuntur certe expectationem noſtram.

Propius ad ſcopum vergit correcta plantae hujus lectio, quam propoſuit doctiſſ. *Georgius Coreſius* Chienſis τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἰατρικῆς διδάσκαλος, qui non quidem ἐχινάνθη, ſed potius σχοινάνθη hic legendum eſſe judicat, qua voce σχοίνος ἀρωματικός, Juncus aromaticus intelligendus, cujus jam Dioſcorides meminit Libr. I. c. 16. Vid. *Dn. Goar* l. cit. Quod ſi Siree Schoenanthi Perſici vel orientalis ſpecies, uti jam a nobis demonſtratum, inque Aſiaticis provinciis luxuriet, non quidem crimen commiſerim, ſi ſtatuerem, fragrantiam olei Siree, ſacrum Graecorum Chryſma, ſub σχοινάνθης nomine ingredi.

Hoc denique monendum reſtat, non olea tantum fragrantia et aromatica, quale hactenus deſcriptum Siree, pro corrigenda

da cruditate, saporisque suavitate addi, sed & alia pro concilianda odoris gratia in Indiis jam sociari, id quod de foliis speciei *Sasanque Tsubakki* retulit toties laudatus, nunquam satis laudandus, *Kaempferus Amoenit. Fascic. V.* Cujus folia autem infuso Thee adjunguntur, est *Tsubakki*, species pumila, flore roseo rubro simplici utplurimum pentapetalo, disco seu umbilico stamineo, fructu tripyreno pyriformi, nucis pistaciae magnitudinis, nucleis tribus albis rotundissimis. *Tsubakki* autem, cujus pumilam modo speciem recensuimus, Japonice pariter *Sa* et *Sjun*, frutex est flore roseo fructu pyriformi tricocco. Notari meretur, fruticem hunc structura et facie sua exprimere Thee Sinense, unde orienti placet, proprio adhuc carenti, characterem mutuari a *Tsubakki*.

Sed cum calamus per tot ambages ad Plantam Sinensi Thee similem et substitutam redierit, receptui canimus huic de exoticis Succedaneis Thee Sinensis dissertatiunculae coronidem imponentes; quae Tu, *VIR ILLVSTRIS*, minutula licet, sed fortasse oblectantia non despicies, potius ut perenne cultus amicitiaeque χάρισμα aspicies, meque Tui addictissimum amare, quemadmodum hactenus fecisti, haud desines. Vale.

Dabam Noriberg. ipsis Mart. Calend. 1717.

M. F. Lochner
Arch. Caesar.

